

KITEKINTŐ

Myra A. Waterbury

Nemzeti kisebbségek és etnikumon belüli koordináció az Európai Parlamentben: Közép- és kelet-európai esetek*

Az Európai Parlament (EP) fontos lehetőségeket hordozó fórummá vált az Európai Unió (EU) területén élő nemzeti kisebbségek számára. Az EP egy szupranacionális, teljes Európát átfogó platformot biztosít, amely keretében a kisebbségek kifejezhetik a követeléseiket, felhívhatják a figyelmet a jogsértésekre, és tájékoztatják az EU intézményeket a kisebbségi csoportok helyzetéről.¹ A kisebbségi képviselők szövetségeket találhatnak, jogorvoslatért fordulhatnak, nyomást gyakorolhatnak a saját államaikra, illetve befolyásolhatják az EU politikákat az EP keretében.² A kisebbségi pártok, melyek általában viszonylag stabil, erősen mobilizált szavazóbázissal bírnak, gyakran használják ki eredményesen az EP választásokon való részvétel lehetőségét. Általában jól szerepelnek – gyakran jobban, mint a *mainstream* és kormányzati pártok – a másodrendű választásokon, mint amilyenek az EP választások is, és ez a választási győzelem további legitimitást és láthatóságot biztosít számukra a hazai mezőnyben.³ Ezenkívül, egyes elemzők szerint, az EP választásokon való részvétel és az EP pártszövetségekben való tagság azt eredményezi, hogy a potenciálisan radikális, egytémájú pártok, akárcsak a kisebbségi pártok, ideológiailag koherensebb, politikai szem-

* *Forrás:* Waterbury, Myra A.: National Minorities and Intra-Ethnic Coordination in the European Parliament: Evidence from Central and Eastern Europe. *Europe-Asia studies*, Vol. 68, 2016 May, No. 3, 391–408.

- 1 Csáky Á. Zselyke: Együttműködés? Magyarország Képviselői az Európai Parlamentben. *Regio*, 2008. 1. sz., 120–141.
- 2 Dembinska, Magdalena: Minorities in the Europeanization Process: Undermining the Westphalian Order or the Neo-Medieval Scrum? *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, Vol. 3, 2013, 24–46.
- 3 Spirova, Maria – Stefanova, Boyka: The European Dimension of Minority Political Representation: Bulgaria and Romania Compared. *East European Politics and Societies*, Vol. 26, 2012, No. 1, 75–92; 82–3.

pontból a főáramhoz közelebb eső és stratégiai szempontól hivatalorientált pártokká válnak.⁴ Tekintve az EP-ben testet öltő politikai lehetőséget és követelések megfogalmazásának esélyét a kisebbségek számára,⁵ a jelen tanulmány megkísérel megérteni és elemezni a politikai magatartást az EP kontextusában egy kulcsfontosságú alcsoport esetében: azon nemzeti kisebbségek vonatkozásában, amelyek identitásalapú pártok révén formális képvisellettel rendelkeznek, amely pártok aktív kapcsolatban állnak a szomszédos anyaország pártjaival és aktoraival.⁶

A 2004 és 2007 között zajló keleti bővítési hullámmal egy sor „új” nemzeti kisebbségi csoport került az EU-ba, amelyek politikai helyzetkedését néhány közös, sajátos jellemző határozza meg. Elsőként, a többségük demográfiai szempontból szignifikáns, gyakran regionálisan koncentrált, és bizonyos szintű kirekesztéssel szembesül a nemzetiesítő lakóhely szerinti ország részéről.⁷ Mindezen feltételek indokolták és segítették a nemzeti kisebbségi párt létrehozását valamennyi államban – egyes esetekben több párt létrehozását is –, hogy képviselje a kisebbség érdekeit otthon, és lehetőség szerint az EP szintjén. A demográfiai erősség és a regionális koncentráció a legtöbbjüknek biztosította legalább a jelképes parlamenti jelenlétet, de egye-

4 Stefanova, Boyka: Between Ethnopolitics and liberal Centrism: The Movement for Rights and Freedoms in the Mainstream of Bulgarian Party Politics. *Nationalities Papers*, Vol. 40, 2012, No. 5, 767–782; 771.

5 Bourne, Angela K.: Europeanization and Secession: The Cases of Catalonia and Scotland. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol. 13, 2014, No. 3, 94–120; Crepez, Katharina: The Impact of Europeanization on Minority Communities in “Old” Member States: Italy and France. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol. 13, 2014, No. 3, 73–93; Stefanova, Boyka: An Ethnonational Perspective on Territorial Politics in the EU: East-West Comparisons from a Pilot Study, *Nationalities Papers*, Vol. 42, 2014, No. 3, 449–468.

6 Ebben a tanulmányban Tove Malloy „nemzeti kisebbség” – meghatározását alkalmazom, mi szerint a nemzeti kisebbség olyan „csoport, amelyben a tagság a közös nemzeti identitás mellett a lakóterülethez kötött”. Ezek azon „csoportok, amelyek akaratlanul a „határ rossz oldalán” találták magukat a birodalmak szétesése és az új államok létrehozása után” (Malloy, Tove: *National Minority Rights in Europe*. Oxford University Press, Oxford, 2005, 22–3). Míg számos európai nemzeti kisebbségnek van anyaországa, egyeseknek, mint például a bretonoknak és baszkoknak nincsen. Ebben a tanulmányban csak az előbbiekkal foglalkozom, azokkal tehát, amelyeknek van anyaországuk.

7 Brubaker, Rogers: *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge University Press, Cambridge, 1996. Magyarul: *Nacionalizmus új keretek között*. Fordította: Erdősi Péter. L'Harmattan Kiadó – Atelier Magyar-Francia Társadalomtudományi Központ. Budapest, 2006.

seknek a kormánykoalíciókban való részvételt is.⁸ Továbbmenve, ezek a csoportok igényt tarthatnak a szomszédos anyaországgal való kapcsolattartásra, amely vagy maga is EU tagállam, vagy kívül esik az EU határain. Az anyaországi kapcsolat tekinthető egyrészt előnyösnek, amennyiben külső politikai, kulturális és anyagi forrásokhoz biztosít hozzáférést az anyaországbeli szövetségesek révén. Másrészt, a nemzeti kisebbségek gyakran olyan anyaországi politikai tervek és törvényhozás alanyai, amelyek nem feltétlenül csengenek egybe a kisebbség otthoni képviselőinek céljaival.⁹ Így, a csatlakozás óta, ezek a politikailag szervezett nemzeti kisebbségi csoportok és képviselőik azzal a kihívással szembesülnek, hogy a magatartásukat és stratégiáikat a lakóhely szerinti állam belpolitikája, az anyaországi elitek és intézményekkel való kapcsolat, és újabban az EU arénája és politikai testületei háromszögében kell alakítaniuk.

Ez a tanulmány azt próbálja megérteni, hogy milyen hatással van, ha egyáltalán befolyásolja, a kisebbségi pártok ezen sajátos helyzete a politikai viselkedésükre – pontosabban a választási stratégia, a pártszövetség megválasztása és az érdekartikuláció módozatai – az EP kontextusában. E célból azt elemzem, hogy milyen szerepe van az etnikumon belüli koordinációnak és az anyaországi szövetségeknek abban, ahogy ezek a csoportok az EP-ben való részvételüket alakítják. Milyen mértékben alapozzák az EP választásokon való magatartásukat és a testületben magában a tevékenységüket az intraetnikus és a határon átnyúló anyaországbeli szövetségesekkel való kapcsolatokra az aktuális és lehetséges otthoni koalíciós partnerekkel való kapcsolattartáshoz viszonyítva, illetve a más kisebbségek EP képviselőivel fenntartott transznacionális szövetségekhez viszonyítva? Felülírja-e az etnikai kapcsolat a másfajta érdekeket és stratégiai megfontolásokat az EP választásokon induló, illetve a testületben tevékenykedő kisebbségi pártok esetében? És jobbak, eredményesebbek-e az érdekeik artikulálásában azok a nemzeti kisebbségek, amelyek anyaországa EU tag, mint azok, amelyeknek az anyaországa nincs az EU-ban?

8 Az a tény, hogy a nemzeti kisebbségi csoportok által alakított pártok parlamenti helyekkel rendelkeznek, nem feltétlenül jelenti azt, hogy valós politikai képviselettel bírnak országos szinten. Valójában az ilyen csoportokat gyakran kizárják bármilyen jelentőségteljes parlamenti döntéshozatalból. A kisebbségek politikai részvételének minőségéről lásd Marc Weller és Katherine Nobbs elemzését (Weller, Marc – Nobbs, Katherine (eds): *Political Participation of Minorities: A Commentary on International Standards and Practice*. Oxford University Press, Oxford, 2010).

9 Waterbury, Myra A.: *Between State and Nation: Diaspora Politics and Kin-State Nationalism in Hungary*. Palgrave Macmillan, New York, NY, 2010.

A kérdések megválaszolásához olyan új EU tagállamok nemzeti kisebbségi pártjait és politikai szereplőit vizsgálom meg, amelyek kapcsolatokat ápolnak anyaországi szövetségesekkel, és képviselettel rendelkeznek az EP-ben.

1. táblázat. *Nemzeti kisebbségi csoportok közép- és kelet-európai EU tagállamokban*

	Anyaország EU tagállam	Anyaország nem EU tagállam
EP képviselők	Magyarok – Szlovákia (8,5)	Oroszok – Litvánia (5)
	Magyarok – Románia (6,5)	Oroszok – Lettország (27,5)
Nincs EP képviselő	Lengyelek – Litvánia (6,5)	Törökök – Bulgária (8)
	Németek – Lengyelország (<1)	Oroszok – Észtország (24)

Megjegyzés: Az etnikai csoport hozzávetőleges aránya a teljes népességhez viszonyítva zárójelben.

Források: magyarok esetében lásd Kapitány, a többi esetben Rechel adatait.¹⁰

A vizsgált esetek magukban foglalják a következőket: magyar pártok Romániában és Szlovákiában, lengyel nemzetiségű politikai szereplők Litvániában, oroszajkúakat képviselő pártok Lettországban és Litvániában, és a Mozgalom a Jogokért és Szabadságjogokért (*Dvizhenie za prava i svobodi* – DPS), amely a török nemzetiségűeket képviseli Bulgáriában (lásd 1. táblázat). Az utóbbi három eset olyan kisebbségi csoportokat képvisel, amelyeknek az anyaországa nem EU tagállam (Oroszország és Törökország).

A tanulmány első fejezete azt tekinti át, hogy ezek a kisebbségi pártok miként szervezték meg magukat az EP választásokra 2004, 2007, 2009 és 2014-ben, a vizsgálatot a listaállításban és koalíciókötésben megmutatkozó etnikumon belüli versengés vagy koordináció szerepére összpontosítva. A második fejezet a kisebbségi pártok pártszövetség választását veszi szemügyre, és azt, hogy a határon átnyúló etnikai kötődések – különösen annak a lehetősége, hogy ugyanahhoz a pártszövetséghez csatlakozzanak, mint az anyaország kulcsfontosságú aktorai és más tagállamok azonos etnikai csoportjai – mennyiben befolyásolták ezt a választást. Az utolsó fejezet azt vizsgálja meg, hogy a kisebbségi pártok milyen módozatokat választanak az

¹⁰ Kapitány Balázs: Külhoni magyar közösségek. In Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2015*, KSH NKI, Budapest, 2015, 227–239.; Rechel, Bernd. (ed.): *Minority Rights in Central and Eastern Europe*. Routledge, New York – London, 2009.

érdekeik érvényesítésére az EP keretében, és milyen hatással van az anyaországgal való koordináció az érdekek kifejezésének eredményességére.

Az elemzés eredményei azt mutatják először is, hogy az etnikumon belüli koordináció és az anyaországgal kötött szövetségek szerepe az EP választások szintjén korlátozott, viszont szignifikáns a pártszövetség megválasztásának esetében. A választási stratégia és az intraetnikai, interetnikai vagy különböző nemzeti kisebbségek közötti szövetségek megválasztása nagymértékű változást mutatnak az esetek között és az eseteken belül is, és sokkal inkább a belföldi politikai dinamika befolyásolja őket, mint az anyaországi aktorokkal való koordináció. Az anyaországgal történő koordináció és a határokon átívelő szövetségek nagyobb szerepet játszanak a pártszövetség választásban, és bizonyos előnyöket kölcsönöznek a kisebbségi csoport láthatósága és sajátos problémáinak legitimálása tekintetében, illetve azon lehetőségek vonatkozásában, amelyek által az etnikai csoport érdekei kifejeződésre jutnak. Az EP-ben lévő kisebbségi aktorok azonban nem korlátozzák a koordinációs törekvésüket az anyaországi aktorokkal fenntartott kapcsolatokra, hanem változatos keretek és szövetségek révén kísérelik meg az érdekek kifejezését. Végül, ami az anyaországgal való koordináció átfogó eredményességét illeti az EP szintjén, amellyel érvelek, hogy bár az anyaország EP képviselői és forrásai támogatásával a nemzeti kisebbségi aktorok valamelyest eredményesebb „érdekcsoportok”, a konkrét eredmények a kisebbségi jogok védelme területén továbbra is korlátozottak.

Szövetséges választása az EP választásokon

A nemzeti kisebbségi pártok általában jól teljesítenek az EP választásokon. Még a közép- és kelet európai államok és kisebbségeik csatlakozása előtt megállapítást nyert, hogy a kis etnoregionális pártok gyakran jobban teljesítettek az EP választásokon, mint az országos parlamenti választásokon.¹¹ Nemrégiben kimutatták, hogy az újabb tagállamok etnikai pártjai még akkor is jól szerepelnek az EP választásokon, ha kormánykoalíció tagjai, és támogatóik szignifikánsan nagyobb számban vesznek részt a választásokon, mint a mainstream pártok szavazói.¹² Például a romániai magyarok részvétele aránya 40 százalékkal meghaladta a nem magyar szavazók arányát a 2007-es EP választások alkalmával.¹³ A kisebbségi pártok számára hasznot hoz a

11 De Winter, Lieven - Gomez-Reino Cachafeiro, Margarita: European Integration and Ethnoregionalist Parties. *Party Politics*, Vol. 8, 2002, No. 4, 483–503.

12 Spirova-Stefanova: i. m. 81–3.

13 Toró Tibor: Kiegyezés vagy választási koalíció? Az erdélyi magyar politika az európai parlamenti választások előtt. *Pro Minoritate*, Tavasz, 2009, 94–109.; 96.

stabil, könnyen mobilizálható szavazóbázis, az állandó politikai feszültség a kultúrapolitikák és nacionalista retorika fölött, és a szavazópolgárok azon hite, hogy a fokozott láthatóság az EU szintjén fontos a kisebbségi érdekek kifejezése szempontjából. A sikeresség ezeken a másodrendű választásokon így hasznos platformjává válik a hazai legitimitás és láthatóság növelésének, valamint az új szövetségek és üzenetek tesztelésének a soron következő helyhatósági és országos választásokra.¹⁴ Következésképpen: az EP választásokon való indulás mikéntje lényeges döntés ezen pártok számára, olyan döntés, amely hosszú távon befolyásolhatja a párt életképességét és stratégiáját.

Elméletileg a szövetségkötési stratégiák öt nagy típusa áll rendelkezésére az EP választásokon kisebbségeket képviselő pártoknak. Az első választási lehetőség az, hogy ne köttessen semmilyen szövetség; a párt saját maga indul a párttagokból alkotott listájával. A második lehetőség az etnikumon belüli (intraetnikus) szövetség. Ebben az esetben két (vagy több) csoport, amely ugyanazt az etnikai választóközösséget hivatott képviselni, megegyezik abban, hogy együtt indul koalícióként vagy egy közös listával, amely valamennyi releváns párt jelöltjének nevét tartalmazza az előzőleg kialakított sorrendben. A harmadik típusú szövetség az interetnikus koalíció vagy lista, amely magában foglalna egy többségi párttal kötött együttműködési egyezményt. A negyedik típus egy kisebbségek közötti koalíció vagy lista, amely két (vagy több) olyan pártot tömörít, amely különböző nemzeti kisebbségeket képvisel ugyanabban az országban. Az ötödik változat az lenne a kisebbségi képviselők számára, hogy egy transznacionális, intraetnikus párt zászlaja alatt indulnak. Ebben az esetben nem lenne közös lista, mivel az EP jelöltek országonként mások lennének. A különböző EP tagállamokban bejegyzett, azonos etnikai csoportot képviselő pártok azonban megegyezhetnének egy közös névben és platformban, megoszthatnák a forrásokat a választási kampány idején, illetve indulhatnak azzal a szándékkal, hogy együttműködnek az EP keretében.

A 2. táblázatban láthatjuk, hogy a lehetőségek közül csupán három valósult meg a jelen kutatásba bevett esetekben. 15 EP választáson (öt ország három választási ciklus alatt), amely minimum tíz különböző nemzeti kisebbségi pártot és szervezetet foglalt magában,¹⁵ a leggyakoribb helyzet az

14 Frėjutė-Rakauskienė, Monika: The Impact of the EU Membership on Ethnic Minority Participation. Parties of Lithuanian Ethnic Minorities in the European Parliament Elections. *Almanac of Policy Studies*, Vol. 10, 2011, 7–30, 21; Spirova–Stefanova: i. m. 88.

15 Ebben a tanulmányban tágan határozom meg az „etnikai párt” fogalmát, úgy, hogy a lehető legnagyobb számú esetet foglalja magában. Ha a párt a támogatásának legalább kétharmadát egy kisebbségi választóközösségtől nyeri, az EP programjában kifejezet-

volt, hogy nem kötöttek semmiféle szövetséget. Bulgáriában és Szlovákiában 2004 és 2009-ben, illetve Romániában 2014-ben csak egy nemzeti kisebbségi érdeket képviselő párt indult az EP választáson, és valamennyi esetben a párt saját nevével és listájával. Romániában a 2007-es választáson a magyar szavazatok két nem szövetséges aktor között oszlottak meg: a fő kisebbségi párt, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ), és a jól ismert politikai szereplő, Tőkés László között, aki az RMDSZ-ből vált ki és független jelöltként indult. 2009-ben viszont az RMDSZ és a Tökéssel kapcsolatban lévő Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT) megegyezett, hogy közös listával indul, így Tőkés a korábbi riválisaival került az EP-be. Lettországból két, illetve három orosz szavazóbázissal rendelkező párt indult saját listával valamennyi EP választáson, bár csak az Emberi Jogokért az Egységes Lettországból (*Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā* - PCTVL) pártnak van dominánsan kisebbségi jogokkal kapcsolatos programja. Az egyetlen más típusú szövetséget Litvániában találjuk, ahol két különböző, oroszajkúakat képviselő párt együttműködött a Litvániában élő Lengyelek Választási Szövetségével (*Akcja Wyborcza Polaków na Litwie* - AWPL): egy kisebbségek közötti koalícióban 2004-ben, egy kisebbségek közötti listával 2009-ben, illetve egy kisebbségek közötti koalícióban 2014-ben.

2. táblázat. *Választási szövetség típusa, mandátumok és EP pártszövetség*

		EP választáson résztvevő kisebbségi pártok/szervezetek	Szövetség típusa	EP képviselők	Pártszövetség
Szlovákia	2004	<i>MKP</i>	Nincs	2	Európai Néppárt (European People's Party - EPP)
	2009	<i>MKP</i>	Nincs	2	EPP
	2014	<i>MKP</i> <i>Most-Híd</i>	Nincs	1 1	EPP EPP

ten kisebbségi nyelvi és kulturális jogi ügyeket tematizál, valamint etnikai választókö-zönséghez szólóként van általánosan elismerve, akkor bevettem az elemzésbe. Annak a foka azonban, hogy a párt természete elsődlegesen mennyire „etnikai”, esetenként, de időben is változik. Az „etnikai pártok” meghatározásának részletesebb tárgyalását lásd Ishiyama és Breuning tanulmányában. Ishiyama, John – Breuning, Marijke: What's in a Name? Ethnic Party Identity and Democratic Development in Post-communist Politics, *Party Politics*, Vol. 17, 2011, No. 2, 223–241.

		EP választáson résztvevő kisebbségi pártok/szervezetek	Szövetség típusa	EP képviselők	Pártszövetség
Románia	2007	<i>RMDSZ</i>	Nincs	2	EPP
		<i>Tőkés László</i> (független)		1	Zöldek/Európai Szabad Szövetség (The Greens - European Free Alliance - Greens/EFA)
	2009	<i>RMDSZ</i> <i>EMNT</i> ^a	Intraetnikus lista (Magyar Egység)	3	EPP
	2014	<i>RMDSZ</i>	Nincs	2	EPP
Litvánia	2004	<i>AWPL</i> <i>LRS</i>	Kisebbségek közötti koalíció	0	
		<i>AWPL</i> Orosz Szövetség	Kisebbségek közötti lista (Első helyen az <i>AWPL</i> jelöltje)	1	Európai Konzervatívok és Reformisták (European Conservatives & Reformers - ECR)
	2014	<i>AWPL</i> Orosz Szövetség	Kisebbségek közötti koalíció (Tomasevški Blokkja)	1	ECR
Lettország	2004	<i>PCTVL</i>	Nincs	1	
		<i>TSP</i> (Nemzeti Harmónia Párt)		0	
	2009	<i>PCTVL</i>	Nincs	1	Greens/EFA
		<i>SC</i> ^b		2	Európai Szocialisták Pártja/Egységes Európai Baloldal (Party of European Socialists - PES; European United Left - GUE)
2014	<i>LKS</i> (<i>PCTVL</i>)	Nincs	1	Greens/EFA	
	<i>PA</i> (Alternatíva Párt) ^c <i>SDPS</i> ^d		0 1	Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége (Progressive Alliance of Socialists and Democrats - S&D)	

		EP választáson résztvevő kisebbségi pártok/szervezetek	Szövetség típusa	EP képviselők	Pártszövetség
Bulgária	2007	DPS	Nincs	4	Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért (Alliance of Liberals and Democrats for Europe - ALDE)
	2009	DPS	Nincs	3	ALDE
	2014	DPS	Nincs	4	ALDE

Megjegyzések: Kurzívval szedve azok a pártok, amelyeknek az anyaországa EU tagállam.

^aAz EMNT 2009-ben hivatalosan nem volt párt, de Tőkés legfontosabb politikai hordozójaként szolgált, amikor szakított az RMDSZ-szel. Az EMNP 2010-ben alakult meg.

^bHarmónia Centrum (SC) egy szövetség a Lett Szocialista Párt (*Latvijas Sociālistiskā partija* - LSP) és a TSP között. Míg a vezetőség és az SC programja nem kizárólag „orosz”, a szavazóbázisát többnyire oroszajkúak teszik ki, és a fő céljai között az „állampolgárság nélküliek” jogai szerepelnek, valamint az orosz nyelv hivatalos státusa Lettországra.¹⁶

^cAz Alternatíva Pártot (*Partija 'Alternative'* - PA) Aleksandr Mirsky (Aleksandrs Mirskis) hozta létre, aki eredetileg egyike volt a Harmónia Centrum két EP képviselőjének. Lemonlott az SC tisztségéről és 2014-ben saját listával indult. ^dA Harmónia Szociáldemokrata Párt (SDPS) névre váltó párt nem egyértelműen etnikai, bár a legnagyobb „ruszofón” párt Lettországra. Az SDPS-nek jelenleg megfigyelői státusa van a szocialista pártszövetségben.

AWPL - Litvániában élő Lengyelek Választási Szövetsége (*Akcija Wyborcza Polaków na Litwie*); DPS - Mozgalom a Jogokért és Szabadságjogokért (*Dvizhenie za prava i svobodi*); EMNT - Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács; LKS - Lettországi Oroszok Szövetsége (*Latvijas Krievu savienība*); LRS - Litvániai Oroszok Szövetsége (*Lietuvos rusų sąjunga*); MKP - Magyar Koalíció Pártja; PCTVL - Emberi Jogokért az Egyesült Lettországra (*Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā*); RMDSZ - Romániai Magyar Demokrata Szövetség; SC - Harmónia Centrum (*Saskaņas Centrs*); SDPS - Harmónia Szociáldemokrata Párt (*Sociāldemokrātiskā Partija 'Saskaņa'*); TSP - Nemzeti Harmónia Párt (*Tautas Saskaņas Partija*).

Források: A 2004., 2007. és 2009-es eredményeket lásd Viola kötetében;¹⁷ a 2014-es eredmények forrása: *A 2014-es európai választások eredményei* ('Results of the 2014

16 Commercio, Michele E.: *Russian Minority Politics in Post-Soviet Latvia and Kyrgyzstan: The Transformative Power of Informal Networks*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, PA, 2010, 142-45.

17 Viola, Donatella M. (ed.): *Routledge Handbook of European Elections*. Routledge, London - New York, 2016.

European Elections'), hozzáférhető <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html> [Letöltve 2016. január 15.]

Mit olvashatunk ki ebből a variácóból egy figyelmesebb vizsgálattal? Előszörban úgy gondolom, hogy az EP választásokon alkalmazott szövetségszövetségi stratégiák a belföldi politikai dinamikát tükrözik inkább, mint az anyaállammal való kapcsolatokat vagy az intraetnikus koordináció lehetőségét az EP-n belül. Mivel kevés szövetséges akad a többségi pártok között, a kisebbségi pártok vezetői, ha tehetik, a függetlenséget választják a többi kisebbségi párttól és riválistól, különösen olyan választások esetében, amelyek fokozott legitimitással és láthatósággal kecsegtetnek. A viszonylag stabil etnikai szavazóbázist képviselő pártok azt preferálják, hogy az illető csoport egyetlen – vagy leginkább – legitim képviselőjének tűnjenek. A függetlenül induló kisebbségi pártok valószínűleg regionálisan koncentráltak,¹⁸ a kisebbségi kihívóknál több anyagi és szervezeti forrással rendelkeznek,¹⁹ vagy a kisebbségi szavazóbázisuk megbízható támogatására számíthatnak, amely biztosítja számukra, hogy túléljenek intézményi változásokat, mint például új választási küszöbök bevezetését vagy a választókerületek átszabását. Az ilyen típusú forrásokhoz való hozzáférésnek köszönhetően a párt a belföldi pártépítési érdekeit fogja inkább szem előtt tartani, mint intraetnikus koordinációba bocsátkozni az EP választásokra, még akkor is, ha ez EP mandátumokba kerülhet. A kevesebb hazai forrással rendelkező párt nyitott lehet a szövetségszövetségre, de ha egy nagyon sajátos vagy kis szegmensét képviseli az etnikai szavazótestületnek, akkor túl marginálisnak vagy radikálisnak tűnhet a moderáltabb pártok számára ahhoz, hogy hasznos partnernek tekintsék őket.

Hogy miképpen hátráltatják a belföldi politikai számítások az etnikumon belüli koordinációt az EP választásokon, különféle esetekben vehetjük szemügyre. Szlovákiában 2014 előtt és Bulgáriában az EP választásokon induló kisebbségi pártoknak nem voltak komoly kihívóik a párton kívül,²⁰ és nem volt valós szükségük szövetségekre törekedni. Mind a szlovákiai Ma-

18 Stroschein, Sherill: Demography in Ethnic Party Fragmentation: Hungarian Local Voting in Romania. *Party Politics*, Vol. 17, 2011, No. 2, 189–204.

19 Kiss Tamás – Barna Gergő – Székely István Gergő: A társadalomépítéstől a klientúraépítésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása. *Magyar Kisebbség*, 2013. 2. sz., 7–40.

20 Hamarosan a 2009-es szlovákiai EP választások után az MKP-n belüli kihívók kiszakadtak, és megalakították a moderáltabb Most-Híd pártot. A bulgáriai DPS az 1990-es évek elején szembesült némi kihívással, de ezeknek vagy nem volt hatása a helyi

gyar Koalíció Pártja, mind a bulgáriai DPS a választási sikerhez szükséges megfelelően nagy etnikai választótestülethez szólt (lásd 1. táblázat) az adott választási küszöb mellett. Mindkét párt kormánykoalíció része volt, és jól kiépített pártszervezettel rendelkezett. Máshol az ugyanazon etnikai szavazatokért küzdő pártok közötti feszültségek kombinálva egyéb tényezőkkel, például a korábbi teljesítményre és népszerűsége, teljes szavazótestület méretére és a választási szabályok ismeretére alapozott számítások odavezettek, hogy a versengő etnikai pártok külön indultak az EP választásokon. Példának okáért, a Most-Híd a 2009-es szlovákiai EP választások után vált ki az MKP-ből, és egy moderáltabb, magyar szavazatokért versengő párttá kívánt válni, amely az interetnikus harmóniát tartalmazó programjára alapozva némi szlovák szavazatban is reménykedett. A 2012-es parlamenti választásokon a Most-Híd jobban teljesített az MKP-nál, ami elmélyítette és megkeserítette a rivalizálást közöttük. A 2014-es EP választásokon kevés szó esett a két csoport összefogásáról, mivel mindkettő abban reménykedett, hogy felülmúlja a másikat, és a választások előtti közvélemény-kutatások azt mutatták, hogy mindkét pártnak esélye van az 5 százalékos küszöb fölött teljesíteni.²¹ Romániában Tőkés úgy kalkulált 2007-ben, hogy az ismertsége, a romániai és magyarországi személyes kapcsolatai, illetve a független jelöltek esetében alkalmazott alacsonyabb küszöb (2,8%) komoly esélyt biztosít a fennmaradásra annak ellenére, hogy a legnagyobb magyar pártból, az RMDSZ-ből kiszorult.²²

Annak a megállapítása érdekében, hogy mi változott az RMDSZ számára 2007 és 2009 között, azaz aközött, amikor függetlenül indult a kihívójától, illetve amikor beleegyezett a közös listaállításba, azzal az meggyőző érveléssel élhetünk, hogy a 2008-as helyhatósági választás és a 2009-es EP választás arra kényszerítette az RMDSZ-t, hogy átgondolja szövetségkötési stratégiáját. Az a tény, hogy 2007-ben Tőkés elnyerte a magyar szavazatok 40 százalékát, és hogy az intraetnikus versenytársak viszonylag jól teljesítet-

választásokon túl, vagy törvényen kívül helyezték őket a nyíltan „etnikai” jellegük miatt.

21 Egy április eleji közvéleménykutatás azt mutatta, hogy a Most-Híd választói támogatottsága éppen kicsivel 8 százalék alatt volt, az MKP támogatottsága pedig 6,5 százalék. Lásd: Berényi és Bugár pártja is bejutna a parlamentbe egy felmérés szerint. *Új Magyar Szó*, 2014. április 3. <http://www.maszol.ro/index.php/kulfold/27297-berenyi-es-bugar-partja-is-bejutna-a-parlamentbeegyfelmeres-szerint#sthash.gxnQmf2q.dpuf> [Letöltve: 2014. április 10.]

22 A Tőkés Lászlót támogatók 2007. szeptember 11-i nyilatkozata: http://www.gondola.hu/cikkek/55874-A_Tokes_Laszlot_tamogatok_nyilatkozata.html [Letöltve: 2014. január 15.]

tek a 2008-as választásokon, meggyőzte a párt vezetőségét, hogy az etnikai „egység” paradigmája többé nem tekinthető magától értetődőnek.²³ Pár hely áráért a listán az RMDSZ vezetősége elkerülhette, hogy a 2009-es választáson a kihívók felülmúlják, ugyanakkor nem kellett teljesíteni a koalíciók esetében alkalmazott magasabb választási küszöböt. 2009 után a feszültség Tökés és az RMDSZ között nőtt, míg Tökés népszerűsége csökkent. Így az RMDSZ vezetősége megtehetette, hogy „kölcsonös bizalmatlanságra” hivatkozva a 2014-es választáson elutasítsa a közös listaállítást Tökés pártjával, az Erdélyi Magyar Néppárttal (EMNP).²⁴ Helyette a Magyar Polgári Párttal (MPP) kezdett tárgyalni, amely egy apró, regionális erejű szervezet. A két párt 2014 márciusában aláírt egy stratégiai megállapodást az EP választáson való együttműködésről, de ez végül nem eredményezett MPP jelölteket a listán. Az együttműködés arra korlátozódott, hogy az MPP kampányol az RMDSZ-nek és támogatja a választáson, ami tükrözi mind az RMDSZ töretlen képességét, hogy nagyarányban megszerezze az etnikai szavazatokat, mind az MPP viszonylagos marginalizációját az országos szintű választásokon.²⁵

Lettországban egy kifejezetten nagy etnikai szavazótábor – a lakosság majdnem egyharmada orosz ajkú – az orosz kisebbség képviseletéért versengő több párt létrehozását támogatta. A legnagyobb és legmoderáltabb pártnak, a Harmónia Centrumnak (*Saskaņas Centrs* – SC) nem volt szüksége arra, hogy beépítse magába a kisebb, radikálisabb pártokat. Ő nyerte a legtöbb mandátumot a 2011-es parlamenti választáson, és a második legtöbbet a 2009-es EP választáson. Mióta befutott az országos politikában, azon ügyködik, hogy egyensúlyban tartsa az oroszajkúak közötti támogatottságát azon törekvésével, hogy az ország fő balközép pártjává váljon.²⁶ Amint a

23 Toró: i. m.; Spirova-Stefanova: i. m. 84.

24 Gyergyai Csaba – Rostás Szabolcs: Különutas marad az RMDSZ. *Krónika*, 2013. november 24. <http://kronika.ro/erdelyi-hirek/marosvasarhelyi-szkt-kulonutas-az-rmdsz> [Letöltve: 2014. február 10.]

25 Egy 2013 nyarán végzett közvéleménykutatás szerint a valószínűleg magyar szavazók 63 százaléka mondta azt, hogy az RMDSZ-re szavazna, és csupán 2,5 százaléka támogatná az MPP-t. A pártpreferenciával rendelkező szavazók között az RMDSZ támogatottsága 76 százalékos volt. Kiss Tamás – Barna Gergő: *Erdélyi magyarok a magyarországi és a romániai politikai térben*. NKI, Kolozsvár, 2013, 33. /Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről, 50./ <http://www.ispmn.gov.ro/node/erdlyi-magyarok-a-magyarorszag-i-s-a-romaniai-politikai-trben> [Letöltve: 2013. december 15.]

26 Cianetti, Licia : The Fall of the Latvian Government after the Riga Supermarket Tragedy has Exposed Deep Divisions in the Country’s Political System. EUROP

2014-es névváltásban is tükröződik, amikor felvette a Harmónia Szociáldemokrata Párt nevet (*Sociāldemokrātiskā Partija 'Saskaņa' - SDPS*), már egyre kevésbé valószínű, hogy szövetségre lépjen az oroszajkú közösség megosztóbb személyiségeivel. Az egyetlen öntudatosan „etnikai” párt, a PCTVL (most a Lettországi Oroszok Szövetsége (*Latvijas Krievu savienība - LKS*)) sokkal radikálisabb és marginalizált a belpolitikában. A PCTVL elkezdte etnikai vonalon túllícitálni az SC-t, azzal vádolva az utóbbit, hogy feladta az orosz érdekek képviselését. Válaszként a PCTVL vezetőjét, Tatjana Ždanokát az SC tagok nyilvánosan elítélték.²⁷ A PCTVL képtelen volt parlamenti helyeket szerezni, és Ždanokát a Kommunista Pártban való múltbéli tevékenysége miatt eltiltották attól, hogy a helyhatósági és parlamenti választáson induljon.²⁸ De a párt új életre kelt az EP választásokon való megmérettetésben: a PCTVL a harmadik helyen áll az elnyert szavazatok számát tekintve, és egy mandátumot is szerzett (Ždanoka képviselésében) a 2004-es és a 2009-es EP választáson egyaránt. Bár Ždanoka nyitott szövetséget kötött más oroszajkú pártokkal,²⁹ nem úgy tűnik, hogy a pártjának szüksége volna erre ahhoz, hogy megőrizze az etnikai szavazótábor azon szeletét, amely hajlandó a kisebb és radikálisabb kisebbségi pártra szavazni az EP választásokon.

A litvániai kisebbségek közötti szövetségek magyarázata esetében hasonló belpolitikai számításokat láthatunk. Az AWPL-nek, a litvániai lengyeleket képviselő legnagyobb pártnak nem voltak komoly etnikumon belüli

European Politics and Policy, London School of Economics, 2013. <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/12/10/the-fall-of-the-latvian-government-after-the-riga-supermarket-tragedy-has-exposed-deep-divisions-in-the-countrys-political-system/> [Letöltve: 2014. március 10.]

27 Latvia's Ethnic Russian Paper Reports "Misunderstandings" between Two Parties (Lettország orosz újsága két párt közötti „félreértés”-ről tájékoztat), *BBC Monitoring Europe*, 2010. június 27. <https://web.lexis-nexis.com> [Letöltve: 2014. január 15.]

28 Vysotskaya, Alena: *The 'Alliance For Human Rights in a United Latvia' in the European Parliament: Europeanisation of a Soviet Legacy?* University of Leuven, Faculty of Social Science, December 2005 /Working Paper 28/ <http://soc.kuleuven.be/web/mobile/files/ll/74/WP28-Vysotskaya.pdf> [Letöltve: 2014. február 10.]

29 Ždanoka azt mondta, hogy indítványozta egy közös lista állítását az SC akkori EP képviselőjének, Alfred Rubiksnak a 2009-es EP választásra, de nem kapott választ. Lásd: Latvia's MEP says EU "Not Ready" to Grant Non-Citizens Right to Vote (Lettország EP képviselője szerint az EU „nem kész” szavazati jogot adni az állampolgársággal nem rendelkezők számára), *BBC Monitoring Europe*, 2009. augusztus 21. <https://web.lexis-nexis.com> [Letöltve: 2014. január 15.] Rubik 2014-ben kilépett az SC szövetségből és a saját pártja, a Lett Szocialista Párt (*Latvijas Sociālistiskā partija - LSP*) listavezetőjeként indult a választáson.

kihívói, amelyekkel érdemes lett volna szövetséget kötni, de a szavazótáborra túlságosan kicsi és regionálisan koncentrált volt ahhoz, hogy az 1990 utáni országos választásokon több mint két egyéni választókerületet megnyerhessen. Valamely orosz párttal kötött szövetség számszerűen megerősíthette volna, és lehetővé tette volna, hogy az országos pártlistával is bejuttassanak képviselőket, növekedjék az AWPL szervezeti kapacitása, és több láthatóságot kapjon a nyelvi és kulturális jogok ügye. Mivel ez egy eddig kipróbálatlan együttműködés volt, és a Litvániai Oroszok Szövetsége (*Lietuvos rusų sąjunga* - LRS) korlátozott választási sikert tudott felmutatni, a 2004-es EP választás biztonságos „kísérleti terepnek” tűnt egy kisebbségek közötti koalíció teszteléséhez.³⁰ Bár a koalíció megszerezte a szavazatok 7,41 százalékát, többet, mint amennyit az AWPL egyedül képes volt elnyerni az országos választásokon, ez még így sem volt elegendő egy mandátumhoz. 2009-ben ugyanazok az elvek érvényesültek, de az AWPL új partnert és új szövetségkötési stratégiát választott. A lengyel párt ezennel az Orosz Szövetséggel, egy moderáltabb párttal egyesítette erejét és állított közös listát, amely elég jól szerepelt ahhoz, hogy egy képviselőt az EP-be juttasson – Valdemar Tomaseškit, az AWPL vezetőjét. Ennek a kisebbségek közötti szövetségnek a viszonylagos sikeressége tartós hatással volt az AWPL stratégiájára és életképességére. Koalícióra lépett az Orosz Szövetséggel a 2012-es *Seimas* (Litvánia parlamentje) választásokra, amely igen hatásosan, 5 hellyel megnövelte az AWPL parlamenti képviseletét. Abban bízva, hogy közösen újból át tudják lépni az 5 százalékos választási küszöböt, az AWPL és az Orosz Szövetség együtt indult a 2014-es EP választáson a „Valdemar Tomaseški Blokkja” (*Valdemar Tomaseški bloc*) nevű listával.

Anyaországi kapcsolatok az EP választásokon

A fennebb leírt belföldi tényezőkhöz viszonyítva az anyaországi kapcsolatoknak viszonylag korlátozott szerepe van a nemzeti kisebbségi aktorok stratégiájában az EP választásokon. Az anyaországi aktorok és tevékenységek azonban fontos szerepet játszanak a szavazók mobilizálásában, a jelöltek támogatásában és magának a kampány természetének az alakításában. Etnikumon belüli rivalizálás esetében az anyaország várható támogatása az egyik párt részére a másikkal szemben döntően befolyásolhatja, hogy a támogatandó párt számára járhatóbb alternatívának tűnik a függetlenként való indulás, illetve kevésbé vonzóznak a szövetségkötés.

30 Frėjutė-Rakauskienė: i. m.; Dembinska: i. m.

Amint egy friss kutatás mutatja, „amennyiben az anyaország kormánya egy bizonyos pártot támogat a többiek kárára, az együttműködés esélyei zuhanásszerűen csökkennek”.³¹ A Tőkés 2007-es EP választási kampányának támogatására tett ígéret a magyarországi szövetségesek – különösen az előző (és jelenlegi) miniszterelnök, Orbán Viktor és a Fidesz – részéről valószínűleg szerepet játszott abban a döntésben, hogy függetlenként indult. Ezt a határon átnyúló segédkezést, beleértve a kampányolást Tőkés számára, valamint a finanszírozás és a szervezés terén nyújtott támogatást, széles körben úgy tekintik mint egy meghatározó tényező a Tőkés által tanúsított kemény kiállásban a választások alatt.³² Érdekes módon, Tőkés szoros anyaországi kapcsolatai és gyengülő romániai támogatottsága azt eredményezte, hogy Fidesz listán indult a 2014-es magyarországi EP választáson.³³ Ez volt az első alkalom, hogy a magyar kisebbségi közösség egy ilyen közismert személyisége élt az új, magyarországi szabályok adta lehetőséggel, amely megengedi az állandó magyarországi lakhellyel nem rendelkező állampolgárok számára, hogy a politikai verseny mezejét áthelyezzék az anyaországba.

Az anyaországi kapcsolatok azonban hátrányosan is érinthetik vagy tovább marginalizálhatják a kisebbségi pártokat a EP választásokon. A 2007-es bulgáriai EP választáson átfogó jelentések születtek arról, hogy Törökország által szankcionált személyek megszervezték a bulgáriai törökök szállítását a szavazóhelyekre a török szavazatok számának növelése céljából. Ez negatív kritikákat szült Törökország rovására a bolgár választások eredményeinek „manipulálása” címén, és vitákhoz vezetett a tartózkodási cím igazolásával kapcsolatos szabályozás bevezetéséről a 2009-es EP szavazók esetében.³⁴ Nemrégiben a bulgáriai választási törvényt úgy módosították, hogy csak az EU tagállamokban lakó bolgár állampolgárok szavazhatnak az EP választásokon, ami félreérthetetlenül a Törökországban élő bulgáriai törö-

31 Székely István Gergő: *Dynamics of Party Politics: Electoral Competition and Cooperation within the Hungarian Minorities of Romania, Serbia and Slovakia*. PhD dissertation. Department of Political Science, Central European University, Budapest, 2014, 301.

32 Toró: i. m.

33 Tőkés a harmadik helyet kapta a Fidesz listán. Az ukrainai, szerbiai és szlovákiai magyar közösségek egy-egy képviselőjének szintén biztosítottak helyet a listán (a kilencedik, tizedik és a huszonegyedik pozícióban).

34 Smilov, Daniel - Jileva, Elena: *Country Report: Bulgaria*. EUDO Citizenship Observatory, 2010, 25. /Working Paper 25/ <http://eudo-citizenship.eu/docs/CountryReports/Bulgaria.pdf> [Letöltve: 2014. március 15.]

köket zárja ki.³⁵ Lettországban a nagy pártok bizalmatlansága a nyíltan orosz etnikumot felvállaló párttal szemben, és az EU-szkeptikus, sőt ellenséges oroszországi szólások bizonyára csökkentették a PCTVL szövetségkötési lehetőségeit, illetve a pártvezér, Tatjana Ždanoka személyét igen láthatóvá és megosztóvá tették. Ždanokát úgy ábrázolták, mint az orosz aktorokhoz túl közelálló, és ilyenként Lettországhoz illojális személy, amely megjelenítés minden etnikumon belüli és etnikumok közötti szövetséget valószínűtlenné tett.³⁶

Anyországi kapcsolatok és EP pártszövetség választás

Az idő folyamán a szupranacionális pártszövetségek vagy europártok a közös érdekek összekovácsolásának és különböző politikák képviselésének fő hordozóivá váltak az EP keretében az EU-ban működő különféle pártok számára.³⁷ A pártszövetséghez való csatlakozás az országos pártok döntése, de – a kutatások szerint – miután az EP képviselő csatlakozott a pártszövetséghez, az országos pártok befolyása nagymértékben megcsappant. A pártszövetségek kulcsfontosságú meghatározói az EP napirendjének, ellenőrzik a bizottsági pozíciókat, költségvetést és felszólalási időt.³⁸ Számos elemzés azt is mutatja, hogy általánosságban a pártcsaládok az idő teltével egyre erősebb ideológiai kohézióval bírnak, és az EP képviselők inkább a csoporthoz való tartozás és ideológia alapján szavaznak, mint a nemzeti identitás alapján.³⁹ Mivel a pártszövetség választása potenciálisan fontos

35 Non-EU Bulgarian Expats Banned from EP Vote (Az EU-n kívül élő, kivándorolt bulgárok eltiltva az EP szavazástól), *Sofia News Agency*, 2014. február 13. <http://www.novinite.com/articles/158178/Non-EU+Bulgarian+Expats+Banned+from+EP+Vote> [Letöltve: 2014. március 15.]

36 Vysotskaya: i. m.

37 Van Hecke, Steven: Do Transnational Party Federations Matter? *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 6, 2010, No. 3, 395–411.

38 Hix, Simon – Noury, Abdul – Roland, Gérard: Dimensions of Politics in the European Parliament. *American Journal of Political Science*, Vol. 50, 2006, No. 2, 494–511; 496.

39 Kreppel, Amie – Tsebelis, George: Coalition Formation in the European Parliament. *Comparative Political Studies*, Vol. 32, 1999, No. 8, 933–966; Faas, Thorsten: To Defect or not to Defect? National, Institutional and Party Group Pressures on MEPs and their Consequences for Party Group Cohesion in the European Parliament. *European Journal of Political Research*, Vol. 42, 2003, No. 6, 841–866; Coman, Emanuel Emil: Reassessing the Influence of Party Groups on Individual Members of the European Parliament. *West European Politics*, Vol. 32, 2009, No. 6, 1099–1117.

lehet az érdekkifejezés tekintetében az EP szintjén, ez az alfejezet azokat a tényezőket vizsgálja meg, amelyek a közép- és kelet-európai nemzeti kisebbségi pártok pártszövetség választását befolyásolják, az etnikumon belüli és az anyaországi kapcsolatokra összpontosítva.

Egy igen fontos döntés a nemzeti kisebbségi pártok számára az volt, hogy az Európai Szabad Szövetséghez (EFA) csatlakozzanak, vagy jelentkezzenek valamely mainstream, ideológiai meghatározottságú europártba, például a kereszténydemokrata Európai Néppártba (EPP), a szociáldemokrata Európai Szocialisták Pártjába/Szocialisták és Demokraták pártjába (PES/S&D) vagy a liberális Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért (ALDE) pártszövetségbe. Az EFA-ban hagyományosan otthonra találtak az etnoregionalista és nemzeti kisebbségi pártok, amelyek közül több is kevés vagy éppen semmilyen képvisellel nem rendelkezett a saját tagállamában.⁴⁰ A párt ernyőszervezetként építkezett a „progresszív, nacionalista, regionalista és autonomista pártok” számára, politikáiban pedig a decentralizációra, a hatalom regionális átruházására, a kulturális és nyelvi sokszínűség védelmére és támogatására összpontosít. Szövetségben 1999 óta a Zöldekkel, az EFA kitaróan a negyedik legnagyobb párt helyét foglalja el az EP-ben. Az EFA életképessége igen impresszív, tekintve, hogy 2004-ben képviselőket veszített, hiányzik belőle az ideológiai koherencia, egyre inkább kell szembesülnie fokozottan negatív környezettel a nemzeti kisebbségi pártok számára,⁴¹ beleértve a regionalista mozgalmak gyengülését az EU-ban.⁴² A kisebbségi csoportok és pártok elérése érdekében tett komoly törekvések ellenére a 2000-es évek folyamán az EFA nem volt túl sikeres új tagok toborzásában a csatlakozó közép- és kelet európai új EU tagállamokból.⁴³ A 2. táblázatra visszatekintve láthatjuk, hogy a tanulmányban vizsgált esetek közül csak a független jelöltként induló Tőkés és Ždanoka, a lettországi PCTVL képviselője csatlakozott az EFA/Greens-hez. A többi kisebbségi párt – a szlovákiai MKP és Most-Híd, a romániai RMDSZ, a bulgáriai DPS és legalább egy lettországi SC képviselő – ideológiai alapon szerveződő nagypárt mellett döntött (EPP, ALDE, PES/S&D). Végül Tő-

40 De Winter-Cachafeiro: i. m.

41 Lynch, Peter - De Winter, Lieven : The Shrinking Political Space of Minority Nationalist Parties in an Enlarged Europe of the Regions. *Regional and Federal Studies*, Vol. 18, 2008, No. 5, 583-606; 586.

42 Elias, Anwen : From Euro-enthusiasm to Euro-scepticism? A Re-evaluation of Minority Nationalist Party Attitudes towards European Integration. *Regional and Federal Studies*, Vol. 18, 2008, No. 45, 557-581; 558

43 Lynch-De Winter: i. m. 587-589.

kés is az EPP-hez csatlakozott. Egy további változatot a litvániai AWPL képvisel, amely az Európai Konzervatívok és Reformisták (ECR) párthoz csatlakozott, egy euroszeptikusabb konzervatív párthoz, amely az EPP-ből vált ki 2009-ben.⁴⁴ AZ ECR 54 helyet nyert a 2009-es választásokon, így csak az ötödik legnagyobb pártszövetséget képezi.

Mi magyarázza ezekben az esetekben a pártszövetség megválasztását? A választási szövetség magyarázatától eltérően, amelyben a belpolitika szerepelt, azzal érvelek, hogy a pártszövetség megválasztásában az anyaországgal való koordináció játszik kulcsfontosságú szerepet. Az anyaország jelenléte a nagy, fő irányvonalakat képviselő pártszövetségekben lehetőséget biztosít és ösztönzőként is hat a kisebbségi pártokra, hogy ugyanoda csatlakozzanak. Az EP-ben legnagyobb méretű EPP-hez hasonló pártszövetséghez való csatlakozás lehetősége kulcsfontosságú, mivel a belépés korlátai és a lehetséges nyereségek is nagyobbak. Minél erősebb az europárt, annál selektívebb lehet. Az olyan pártszövetségek, mint az EPP, nem vesznek be minden jelentkezőt, és a csatlakozni kívánó új pártokat meg kell szavazniuk az aktuális tagoknak.⁴⁵

A pártszövetségeknek is a kohézió és stabilitás áll az érdekükben, így hajlamosak csak azokat a pártokat befogadni, amelyek kellő otthoni támogatottsággal bírnak a képviselet garantálásához. A kisebbségi vagy regionális pártok túl radikálisnak vagy túlságosan egy ügyre összpontosítónak tűnhetnek, és hajlamosak tág körben szövetségeket kötni a kormánykoalícióba kerülés céljából vagy lényeges engedmények megszerzése érdekében.⁴⁶ Ezért az anyaországi szövetségesek támogatása egy nagy pártszövetségben legitimálhatja a kisebbségi pártot, közvetíthet a meghívás ügyében és végül a támogató szavazat megszerzésében. Az ösztönző tényezők közé tartozik annak a garantálása, hogy a pártnak nem kell lemondania az identitásalapú érdekkifejezéséről annak érdekében, hogy egy nagy pártszövetséghez csatlakozzék, és megszerezze az odatartozással járó egyéb hasznokat. Az anyaországi szövetségesek – azaz anyaországi pártok azon EP képviselői, akik leginkább érdekeltek nemzeti és kulturális identitás kérdésekben – és más tag-

44 Bale, Tim – Hanley, Séan – Szcserbiak, Aleks: May Contain Nuts? The Reality behind the Rhetoric Surrounding the British Conservatives' New Group in the European Parliament. *The Political Quarterly*, Vol. 81, 2010, No. 1, 85–98.

45 Például a volt szlovák államelnök, Vladimír Mečiar pártját, a HZDS tagságát 2006-ban elutasította az EPP.

46 Jensen, Christian B. – Spoon, Jae-Jae: Thinking Locally, Acting Supranationally: Niche Party Behaviour in the European Parliament. *European Journal of Political Research*, Vol. 49, 2010, No. 2, 174–201.

államok azonos etnikumú képviselőinek jelenléte biztosítja a kisebbségi párt képviselőit a követeléseik láthatóságáról és artikulálásáról.

Az anyaország szerepe világos az RMDSZ, az MKP, a Most-Híd és az AWPL esetében. Mindhárom magyar párt – RMDSZ, MKP és Most-Híd – az EPP-hez csatlakozott. Ez az europárt foglalja magában a legnagyobb számú magyarországi képviselőt, beleértve a Fideszt, a legnagyobb EP képviselővel bíró magyar pártot, amelyet a leginkább foglalkoztat a határon átnyúló nemzetpolitika.⁴⁷ Az MKP esetében, amely 2004-ben került az EP-be, az EPP-hez való csatlakozást mind az anyaországi szövetségeseikkel való kapcsolat, mind az ideológiai irányultság indokolta. Az MKP-nak volt egy erősen konzervatív, kereszténydemokrata ága, és viszonylag jó kapcsolatot ápolt a szlovák Kereszténydemokrata Mozgalommal (*Kresťanskodemokratické hnutie* – KDH), amely szintén az EPP tagja. Az RMDSZ ideológiai illeszkedése kicsivel kétesebb. A romániai kormánykoalícióban való részvétel céljából korábban a Szociáldemokrata Párttal (*Partidul Social Democrat* – PSD) szövetkezett, ami inkább a PES/S&D jelöltségre tette volna megfelelőbbé.⁴⁸ De a Fidesz és az MKP képviselők garantált támogatása, valamint a legnagyobb europártban való részvételből származó hasznok felülírtak minden eltérő véleményt a párton belül. A fideszes képviselők kezekedhettek is az RMDSZ-ért, annak ellenére, hogy az RMDSZ és a Fidesz országos vezetősége között időnként konfliktus robbant ki. Hogy miként működhettek együtt az RMDSZ és Fidesz képviselők még akkor is, amikor a pártjaik között problémásak voltak a kapcsolatok, azt az EP képviselőknek a nemzeti pártpolitikától való viszonylagos függetlensége magyarázza. A Most-Híd, a korábbi MKP tagokból alakuló kihívó párt szintén úgy döntött, hogy etnikai riválisaihoz csatlakozik, és 2013-ban benyújtotta tagfelvételi kérelmét az EPP-be. Annak ellenére, hogy az MKP, az RMDSZ és a Fidesz képviselők a Most-Híd felvétele ellen szavaztak, az ajánlást elfogadták.⁴⁹

47 Waterbury, Myra A.: Internal Exclusion, External Inclusion: Diaspora Politics and Party-Building Strategies in Post-Communist Hungary. *East European Politics and Societies*, Vol. 20, 2006, No. 3, 483–515.

48 Capelle-Pogăcean, Antonela: Minority Parties, Parties Not Unlike the Others: The Case of the Democratic Alliance of Hungarians in Romania (DAHR). In Merle, Jean-Christophe (ed.): *Spheres of Global Justice*. Volume I. *Global Challenges to Liberal Democracy: Political Participation, Minorities and Migrations*. Springer, Dordrecht, 2013, 177–187; 183.

49 EPP-tagságot kapott a Most-Híd, bár az MKP, a Fidesz és az RMDSZ ellenezte, *Új Magyar Szó*, 2013. november 13. <http://www.maszol.ro/index.php/kulfold/20760-epp-tagsagot-kapott-a-most-hidbar-az-mkp-a-fidesz-es-az-rmdsz-ellenezte#sthash.UO4cvvhK.dpuf> [Letöltve: 2014. február 10.]

Az RMDSZ új együttműködési partnere, az MPP jelenleg szintén az EPP-hez folyamodik tagfelvételi kérelemmel, ami pozitív elbírálás esetén valamennyi magyar kisebbségi párt ugyanazon europártban való tömörülését eredményezné. Az AWPL belépését az Európai Konzervatívok és Reformisták (ECR) pártszövetségbe, amely egy új, viszonylag kicsi pártszövetség, nehéz lenne megmagyarázni az anyaországgal való kapcsolatok nélkül. Egyetlen EP mandátummal, kisebbségi jogok platformmal és korlátozott képvisellel a nemzeti parlamentben, az EFA-hoz való csatlakozás értelemsezerűbb lett volna a párt számára. EP képviselőjét, Tomaseškit a lengyelországi második legnagyobb EP képvisellel bíró párt, a Polgári Platform (*Platforma Obywatelska* - PO) is győzködte, hogy lépjen az EPP-be.⁵⁰ De Tomaseški a kisebb ECR mellett döntött, amelynek a társalapítója (az egyesült királyságbeli Konzervatív Párt mellett) a lengyelországi Jog és Igazságosság (*Prawo i Sprawiedliwość* - PiS). A PiS a második legnagyobb számú EP mandátumot szerezte meg a 2009-es EP választáson, a nemzeti identitás és lengyel diaszpóra ügyeknek legnagyobb figyelmet szentelő pártként ismert, és a legközelebb állt Tomaseškihez. Az AWPL mandátummal együtt a lengyeleket képviselő, erős nacionalista nézeteket valló EP képviselők száma 13 az összesen 54 helyet számláló ECR-ből, majdnem egynegyede a pártszövetségnek.

Az EP keretében anyaországi szövetségessel nem rendelkező kisebbségi pártok számára két teljesen más lehetőség áll rendelkezésre: a kisebb pártok az EFA-t célozzák meg, a nagyobb pártok pedig, amelyek az otthoni kormányzatban is szerepet játszhatnak, ideológiai közelség alapján választanak a nagy pártszövetségek közül. Az egyetlen EP mandátummal rendelkező apró, marginalizált PCTVL számára az EFA volt a logikus választás. Tekintve a párt elszigetelt helyzetét, és felvállalva az egyetlen kisebbségi ügyekre összpontosító párt szerepét Lettországon, Ždanokának nem volt más természetes szövetségese, mint az EFA kisebbségi aktivistái. A DPS ellenben jóval inkább jelen volt a bulgáriai politikában, gyakran kulcsszereplő a koalícióalkotásban, és arra törekedett, hogy „megerősítse ideológiai arculatát a kisebbségjogi védelmen túl”.⁵¹ Emellett, bár voltak török származású EP képviselők nyugat-európai tagállamokból, nem volt egy olyan egyértelműen adott pártszövetség, amely keretében koordinált tevékenységet hajtottak végre. Etnikumon belüli koordináció minden valós lehetőségének hiányában, és azon igyekezetben, hogy egy kisebbségi pártnál mélyrehatóbban befolyásolják a politikákat, a DPS úgy döntött, hogy a Liberális

50 Bale-Hanley-Szcserbiak: i. m. 95.

51 Stefanova: Between Ethnopolitics and liberal Centrism... Id. kiad. 775.

Internacionáléhoz fűződő kapcsolatára alapozva egy mainstream pártszövetséghez csatlakozik.

Hasonló logikával magyarázható a lettországi SC kapcsolata a PES/S&D pártszövetséggel. Egy korábbi EP képviselője, Aleksandr Mirsky (Aleksandrs Mirskis) a PES/S&D tagja volt míg 2014-ben elveszítette a helyét. Az átnevezett SDPS megfigyelői státusban van az S&D-ben, és valószínűleg a szociáldemokratákhoz próbál majd csatlakozni, ami a párt azon kívánságát tükrözi, hogy jelentős szociáldemokrata erővé váljon a lett politikában.

Etnikumon belüli (intraetnikus) koordináció az EP-ben

Az etnikai kisebbségek úgy tarthatók számon, „mint bármely más érdekcsoport: európai fogalmakat, normákat és struktúrákat használnak céljaik elérése érdekében”.⁵² Sajátos céljaik: legitimitást és precedenst teremteni olyan sajátos elvek érvényesülésére, amelyek fontosak a kisebbségi kultúrák védelméhez az EU-s intézményekben, valamint orvoslátot nyújtani a tagállamokban és az Unión kívül történő jogsérelemek esetében. A nemzeti kisebbségek olyan fórumként használják az EP-t, amelyen keresztül megkerülhetik és nyomást gyakorolhatnak saját államukra a panaszaik és követeléseik felmutatása során, a figyelmet az kisebbségi jogsérelemek egyedi eseteire terelhetik, és megkérdőjelezhetik a létező kisebbségvédelmi rezsím eredményességét azzal az elvárással, hogy kiterjessék és tovább intézményesítsék azt. A céljaik elérése érdekében különféle stratégiákat alkalmaznak, beleértve a más európai kisebbségekkel való együttműködést, felszólalások és kérdések intézését a Bizottsághoz és a lobbizást releváns bizottsági pozíciókért.⁵³ Az EU-s anyaországgal rendelkező kisebbségeknek van egy további lehetőségük: az intraetnikus koordináció, amely különböző országok küldöttei, sőt különböző pártszövetségek között ível át. De vajon mennyire fontos ez az eszköz a kisebbségek EP-n belüli érdekkifejezésének alakításában? A következőkben amellet érvelek, hogy bár az anyaország és az intraetnikus koordináció segíthet a kisebbség számára fontos követelések és ügyek láthatóságának felerősítésében, és esetleg a kisebbségi EP képviselők kulcsfontosságú pozíciókba juttatásában, a kisebbségi csoportok tágabb céljainak elérése tekintetében csak korlátozott hatással bír.

52 Dembinska: i. m. 24.

53 Csáky: i. m.; Keszler Erika: Romániai magyar érdekképviselet az Európai Parlamentben az EP-képviselők felszólalásainak tükrében. *Magyar Kisebbség*, 2011. 3-4. sz., 283-305.; Dembinska: i. m.

Az intraetnikus koordináció egyik forrása az ugyanazon pártszövetséghez való tartozás az anyaországgal és más tagállamok etnikumon belüli szövetségeseivel. Tagja lenni egy markánsan képviselt etnikai csoportnak egy nagy és befolyásos pártszövetség keretében meghatározhatja, hogy a követelések milyen gyakran és milyen fórumokon találhatnak meghallgatásra. A nagy pártszövetségek befolyásolják az EP plenáris üléseinek napirendjét, a bizottságok összetételét, az írott jelentések előírásait és az EP kulcspozícióinak betöltését. Az EPP-ben a magyarországi Fidesz, a romániai RMDSZ és a szlovákiai MKP képviselői egyértelműen ebben a koordinációs modellben vettek részt. Például 2004-ben a Fidesz pozíciói az EPP-ben a következő eredményeket hozták: a pártszövetség elnökének egy nyilatkozata, amelyben bírálja Románia választási szabályait, mivel a kisebb kisebbségi pártokat hátrányosan érintette (bár az RMDSZ megszavazta); egy EPP küldöttség tényfeltáró látogatása Romániában, amelyet Németh Zsolt vezetett (fideszes magyarországi parlamenti képviselő, ugyanakkor a parlament külügyi bizottságának vezetője), és amelyet egy monitorizálásra vonatkozó javaslat és az EP-hez intézett jelentés követett; a pártszövetség tájékoztatása és egy szponzorált hirdetés a szerbiai magyar kisebbség elleni erőszakkal kapcsolatban.⁵⁴ Gál Kinga fideszes EPP képviselő állította össze az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság részéről a véleményezést a Románia EU csatlakozásával kapcsolatos vitához, amely lehetővé tette számára, hogy a hivatalos jelentésbe belefoglalja aggályait Románia nemzeti kisebbségekkel szembeni bánásmódjával kapcsolatban. 2010-ben a Fidesz sikeresen kilobbizta a pártszövetségnél, hogy Tőkést, aki akkor már EPP tag volt, helyezték az EP alelnöki tisztségébe.⁵⁵ Kisebb pártszövetségként az ECR nem kínál ennyi koordinációs lehetőséget a lengyel képviselők számára, bár

54 Gherghisan, Mihaela: MEPs concerned over election rules in Romania. *EUobserver*, 2014. május 4. <http://euobserver.com/enlargement/15448> [Letöltve: 2014. március 15.] Romániát megfigyelő testület létrehozását javasolja az Európai Néppárt. *MTI - Magyar Távirati Iroda*, 2004. június 20. <http://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>; Magyar levél EP-képviselőknek a vajdasági atrocitásokról. *MTI - Magyar Távirati Iroda*, 2004. július 6. <http://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>; Határozati javaslatokat fogadott el az Európai Parlament néppárti, valamint szocialista csoportja a Vajdaság ügyében. *MTI - Magyar Távirati Iroda*, 2004. szeptember 7. <http://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> [Letöltve: 2017. február 14. - *A szerk.*]

55 Budapest Installs Ethnic Hungarian as EP Vice-President (Budapest magyar nemzetiségűt helyez az EP alelnöki tisztségbe). *EurActiv*, 2010. június 16. <https://www.euractiv.com/en/future-eu/budapest-places-ethnic-hungarian-ep-vice-president-news-495268> [Letöltve: 2014. január 15.]

2009 óta két ECR tag – Ryszard Czarnecki Lengyelországból és Valdemar Tomaseški Litvániából – adott leginkább hangot az EP-ben a litvániai és fehér-oroszországi lengyelek kisebbségi jogaival kapcsolatos ügyeknek.⁵⁶ Továbbá, az EP Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek kérdésével foglalkozó Frakcióközi Munkacsoportjában (*Minority Intergroup*) tevékenykedő öt lengyel képviselő mind az ECR tagja.⁵⁷

A kisebbségjogi követelések koordinált kifejezésének korlátozó tényezője a nagy, mainstream pártszövetségekben a belső egységesség hiánya a kisebbségekkel, autonómiával és nyelvi jogokkal kapcsolatban. A kisebbségi képviselők mellett a nagyobb europártokban számos többségi képviselő is jelen van azokból az államokból, amelyek a kisebbségi csoportokat magukban foglalják, és ezekben az ügyekben jelentős nézeteltérések jelentkezhetnek a pártszövetség tagjai között. Például 2009-ben a szocialista csoport által a Bizottsághoz intézett kisebbségvédelemmel kapcsolatos szóbeli kérdést követő vitán kilenc magyar képviselő, akik közül négy EPP tag, az aktuális romániai, szlovákiai és szerbiai kisebbségjogi visszaélésekről beszélt, valamint az EU által végrehajtott fokozott monitorizálás és védelem szükségességéről. Erre tíz szlovák és román képviselő válaszolt kritikusan, Magyarországra mutogatva, és a saját országaikat az interetnikus kapcsolatok modelljeként védelmezve, a kisebbségi követeléseket pedig destabilizálóként és manipulatívként hiteltelenítve el.⁵⁸ Öt személy ebből a tizből szintén az EPP tagja. Hasonló dinamika mutatkozott a 2009. novemberi vitán a kisebbségi nyelvhasználatról, amelyet részben a szlovákiai megszorító nyelvtörvény fölötti konfrontáció kavart fel. Míg hét magyar képviselő keményen bírálta a nyelvtörvényt, egy szlovák képviselő azt állította, hogy a

56 Az EP adatbázisát megvizsgálva megállapítható, hogy 2009 óta a parlamenti beszédekben vagy kérdésekben a litvániai lengyel kisebbség jogaira való 12 hivatkozásból 7 Czarneckitől vagy Tomaseškitől származik. Hozzáférhető: <http://www.europarl.europa.eu/plenary/en/home.html> [Letöltve: 2014. február 10.]

57 Gál Kinga - Hicks, Davyth: The European Parliament Intergroup for Traditional Minorities, National Communities and Languages, 2009-2014. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen*, Jg. 3, 2010, Nr. 3-4, 236-250; 241.

58 Debate on the Oral Question to the Commission on the Protection of Traditional National, Ethnic and Immigrant Minorities in Europe (Szóbeli választ igénylő kérdés a Bizottsághoz: a hagyományos nemzeti, etnikai és bevándorló kisebbségek védelme Európában - vita). Európai Parlament, 2009. február 3. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=PV&reference=20090203&secondRef=ITEM-014&language=EN> [Letöltve: 2014. február 10.]

törvényt nem is kellene az EP-ben tárgyalni, mivel az „szlovák ügy”.⁵⁹ EPP tagoktól származnak egyes legkritikusabb hangok is a nem-EPP-tagok által felvetett kisebbségjogi kérdésekre, például az EFA-hoz tartozó Ždanoka megállapításaira.⁶⁰ Ebben a kontextusban nem meglepő, hogy még az EPP kisebbségi képviselői is, beleértve a magyarokat, gyakran élnek az „egyperces felszólalás” adta lehetőséggel – egy intézményi megoldás napirenden kívüli ügyek felvetésére –, hogy a figyelmet a kisebbségi követelésekre és ügyekre tereljék.⁶¹

Etnikumon belüli koordináció pártszövetségek között is zajlik kisebbségi ügyekben. Az EP képviselőlet alacsonyabb tétje, és az EP képviselők valamelyest védettsége a polarizált és partizán természetű belpolitikától olyan etnikumon belüli koordinációt tesz lehetővé, amelyet ritkán tapasztalni országos szinten. Például a magyarok számára, akiknek anyaországi és más nemzeti szövetségeik is vannak az EP-ben, a pártok közötti koordináció megoldást kínál érdekeik kifejezésének maximalizálására, miközben a kisebbségjogi követelések számos akadályba ütköznek a pártszövetségeken belül és általában az EU-ban. 2004 után, a szélesebb EU közösség tájékoztatását a magyarok helyzetéről, a jogkövetelések és jogsérelmek felmutatását, és egy erősebb kisebbségjogi keretegyezmény követelését négy magyarországi küldött vállalta fel elsősorban, akik három különböző párthoz tartoztak, amelyek a maguk során három különböző pártszövetséghez csatlakoztak.⁶² Ez a négyes különösen sikeres volt olyan ügyek koordinálásában mint például Románia EU csatlakozása és a magyarellen es erőszak a Vajdaságban.⁶³ Tabajdi Csaba a PES-ből és Gál Kinga az EPP-ből szorosan együttműködött a Kisebbségi Munkacsoportban (*Minority Intergroup*), amelyet Tabajdi vezetett, mindaddig, amíg Gál 2009-ben át nem vette az

59 Use of Minority Languages within the Framework of the European Cultural Heritage (Debate) (A kisebbségi nyelvek használatáról az európai kulturális örökség részeként - vita). Európai Parlament, 2009. november 24. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20091124&secondRef=ITEM-016&format=XML&language=EN> [Letöltve: 2014. február 10.]

60 Voting Rights for Non-citizens of Latvia in Local Elections (Debate) (A nem lett állampolgárok szavazati joga a lettországi helyi választásokon - vita). Európai Parlament, 2009. február 3. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20090203&secondRef=ITEM-015&format=XML&language=EN> [Letöltve: 2014. február 10.]

61 Keszler: i. m.

62 Gál Kinga (Fidesz - EPP), Schöpflin György (Fidesz - EPP), Szent-Iványi István (SZDSZ - ALDE) és Tabajdi Csaba (MSZP - PES).

63 Csáky: i. m.

elnökséget.⁶⁴ Ügyesen használták ki a frakcióközi munkacsoport adta lehetőséget, hogy legitimálják az EP-n belüli vitát egy sor, magyarokat érintő kisebbségi jogi ügyvel kapcsolatban, így a nemzeti kisebbségek státusát és a nyelvhasználatot illető kérdésekben.⁶⁵ Pártok közötti intraetnikus koordináció a következő helyzetekben is megfigyelhető: összehangolt felszólalások parlamenti vitákon, közös indítványok benyújtása több pártszövetség vagy ugyanazon etnikai csoporthoz, de különböző pártszövetséghez tartozó képviselő által, illetve egyperces felszólalások azonos témában ugyanazon a napon, amely révén a figyelem középpontjába vonnak egy-egy ügyet. Például 2006. szeptember 4-én öt EPP és PES képviselő (három magyarországi, egy szlovákiai és egy franciaországi) egyperces felszólalás keretében beszélt a szlovákiai kisebbségellenes nacionalizmusról. 2010. március 3-án EPP, S&D, ALDE, EFA és ECR tagok közös állásfoglalást nyújtottak be a fehér-oroszországi nemzeti kisebbségek helyzetéről, az aláírók között pedig az ECR lengyel delegációja alkotta a legnagyobb csoportot. Az anyaországgal és etnikai szövetséggel rendelkező kisebbségek keresik a pártok közötti szövetségeket az etnikai kapcsolaton túl is az érdekeik kifejezése céljából. Együtt dolgoznak más pártokkal és kisebbségekkel EP frakcióközi munkacsoportokban, más csoportokhoz, például a FUEN-hez (Federal Union of European Nationalities – európai etnikai és nemzeti csoportok ernyőszervezete) csatlakoznak és együttműködnek velük, és az EFA-hoz hasonló pártokkal társulnak, ha a sajátos érdekeik azt kívánják. Például az RMDSZ 2013 januárjában aláírt egy egyezményt a FUEN-nel és a Dél-Tiroli Néppárttal (*Südtiroler Volkspartei*) egy európai polgári kezdeményezésről a nemzeti kisebbségvédelem tematikában.⁶⁶

A kevés – vagy semmi – etnikai vagy anyaországi szövetséggel rendelkező kisebbségi képviselőknek szintén van esélyük láthatóságra vagy érdek-

64 Gál-Hicks: i. m.

65 A Kisebbségi Munkacsoport messze legnagyobb körét a magyar EP képviselők alkották 2004 és 2009 között (kilenc Magyarországról és öt magyar nemzetiségű képviselő Szlovákiából és Romániából az összesen 54 tagot számláló munkacsoportban) és 2009 után (nyolc Magyarországról és öt magyar nemzetiségű kisebbségi képviselő a 48 tagból). 2009-ben a második legnagyobb nemzetiségi csoport Lengyelországból (ECR) és Franciaországból érkezett (mindkettő öt taggal).

66 Kelemen Hunor szövetségi elnök: a polgári kezdeményezés fél évszázad legfontosabb európai kisebbségvédelmi törekvése – Egyezményt írtak alá Dél-Tirolban a kisebbségi állampolgári kezdeményezés alapítói. 2013. január 15. <http://www.rmdsz.ro/sajtoszoba/hir/kelemen-hunor-szovetsegi-elnok-a-polgari-kezdemenyezes-fel-evszazad-legfontosabb-europai-kisebbssegvedelmi-torekvese-egyezményt-irtak-ala-del-tirolban-a-kisebbségi-allampolgári-kezdeményezés-alapítói> [Letöltve: 2017. február 14. – *A szerk.*]

kifejezésre, bár ez korlátozottabb. A EFA/Greens a negyedik legnagyobb europárt, a céljainak megfelelő, befolyásos pozícióba tudja helyezni tagjait. Az EFA-val szövetségben Ždanoka a PCTVL-ből, aki lettországi oroszajkú érdekeket képvisel, az Állampolgári Jogi, Igazságügyi és Belügyi Bizottság tagja lett, és a megkülönböztetés-mentességről és esélyegyenlőségről szóló jelentés raportőre, amely 2006 júniusában került megvitatásra. Ždanoka a Petíciós Bizottság tagjaként szólalt fel a 2012. márciusi vitán a *2010. évi jelentés az uniós állampolgárságról* kapcsán, és felvetette a balti államokban lakó, állampolgársággal nem rendelkező, kirekesztett személyek ügyét. Továbbá kérdéssel fordult a Bizottsághoz a lettországi, állampolgársággal nem rendelkező személyek szavazati jogáról (2011. október 12.) együtt egy EFA társával, két képviselővel a szocialista pártszövetségből (egyikük egy oroszajkú képviselő a Harmónia Centrumból) és egy képviselővel az ALDE-ből. Részt vett a Kisebbségi Munkacsoport által támogatott kezdeményezésekben, amelynek maga is tagja más EFA képviselőkkel együtt. Ezen a néhány eseten kívül azonban Ždanokának egyedül kellett fellépnie a vitákon vagy az egyperces felszólalásokon, amikor az oroszajkú kisebbségek helyzetére próbálta felhívni a figyelmet. Különösen az észtországi, lettországi és litvániai képviselők ellenállása következtében Ždanokának nem sikerült jelentős támogatást szereznie az EP-ben az oroszajkú és állampolgársággal nem rendelkező személyek támogatására Lettországon és máshol a Baltikumban. A bulgáriai DPS esetében csak egy személy, az ALDE tag Metin Kazak vett részt kisebbségjogi vitán. Úgy tűnik, hogy Kazak nem kereste az etnikumon belüli koordináció lehetőségét, hanem csak helyel-közzel kapcsolódott be ilyesmibe. A kisebbségi nyelvhasználattal kapcsolatos 2009. novemberi vitán felszólalt a bulgáriai törökök nyelvi jogainak érdekében, illetve 2013. március 14-én az iraki kisebbségi csoportok nehéz helyzetére kért sürgősségi döntést, külön hangsúlyozva az iraki türkméneket sújtó veszélyeket.

Következtetés: az intraetnikus koordináció átfogó hatása

Az otthoni küzdelmek „externalizálása”, a szövetségesekre találás és követelések artikulálása olyan lehetőség, amely kulcsfontosságúvá vált az európai kisebbségek mobilizálása és megszervezése terén.⁶⁷ Azok a csoportok

Jelenleg a pártok és a FUEN felperesként szerepelnek az Európai Bíróságon egy Európai Bizottság elleni ügyben, amely kompetencia-hiányra hivatkozva elutasította a Kisebbségi javaslatcsomag bejegyzését (*Minority SafePack*) 2013 szeptemberében.

67 Bourne: i. m.

tok, amelyeknek hozzáférésük van az anyaországi képviselőket is magukban foglaló intraetnikus koordinációs hálózatokhoz az EP pártszövetségeken belül és azok között, egyértelműen plusz forrásokkal rendelkeznek a határon kívüli szövetségesek és arénák keresésekor. Az előnyök: a követelések és panaszok láthatóbbá tétele, ezen követelések és panaszok tükröződése hivatalos jelentésekben, valamint kisebbségi képviselők tisztségbe helyezése kulcsfontosságú bizottságokba és parlamenti pozíciókba az EP keretében. Az intraetnikus koordinációval járó előnyök megszerzésének lehetősége befolyásolja a kisebbségi képviselők pártszövetség-választását, akik az EP-n belüli stratégiai, etnikai szövetségek érdekében szemet hunynak a belföldi és határon átnyúló nézeteltérések fölött. Távol attól, hogy az etnopolitikát irrelevánsná tenné, az EP szupranacionális struktúrája és az általa biztosított demokratikus képviseleti fórum az intraetnikus szövetség és interetnikus küzdelem gyűjtőpontjává válik. Az EP-ben anyaországi szövetségesekkel nem rendelkező kisebbségi képviselők nem nélkülöznek minden erőforrást, de jobban meg kell küzdeniük a láthatóságért és befolyásért, és úgy tűnik, hogy a követeléseik és panaszuk kevesebb támogatásra találnak.⁶⁸

De mi a helyzet az EP kisebbségi pártjainak tágabb céljaival, például az autonómia-törekvésekkel, a tagállamokra gyakorolt szignifikáns nyomásgyakorlással az észlelt jogsérelmek esetében, vagy az EU kisebbségjoghoz való viszonyulásának megszilárdításával? Arra a következtetésre jutottam, hogy az anyaország és az intraetnikus koordináció hatása viszonylag jelentős az érdekkifejezés terén, de ami az etnikai kisebbségeket érintő eredményeket illeti, jelentősége korlátozott. Bár többféle lehetőség adott az intra- és interetnikus vagy kisebbségek közötti koordinációra az EP keretében, és úgy tűnik, hogy új módzatok jelennek meg, egyik sem volt képes áttörni a jelenlegi korlátokat, és valós változást előidézni az EU kisebbségi rezsimjében. A legnagyobb akadályok egyikét a kisebbségvédelemmel kapcsolatos belső standardok hiánya képezi, amint erre az elmúlt évtizedben több elemző is rámutatott.⁶⁹ Egységes kisebbségvédelmi rendszer nélkül, amely valamennyi tagállamot kötelezné, a következőket tapasztalhatjuk: hasonló követelésekre inkonzisztens EU-válaszok születnek,⁷⁰ folyamatos és megoldat-

68 Crepez: i. m.

69 Johns, Michael: "Do as I Say, Not as I Do": The European Union, Eastern Europe and Minority Rights. *East European Politics and Societies*, Vol. 17, 2003, No. 4, 682-699.

70 Szöcsik Edina :The EU Accession Criteria in the Field of Minority Protection and the Demands of Ethnic Minority Parties. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol. 11, 2012, No. 2, 104-127.

lan kisebbségjogi feszültségek, amelyek jelentős problémává növekedhetnek,⁷¹ illetve tehetetlenség, hogy erkölcsi vagy jogi úton szankcionálják a jogsértő kormányokat az EU-n belül és kívül.⁷² Jogi úton érvényesíthető standardok hiányában úgy érzékelhető, mintha az EU egy *ad hoc* módon alkalmazott „biztonsági szemüveg” adta világgépre támaszkodna, amely csak akkor foglalkozik a kisebbségekkel, ha a stabilitást fenyegetik, egyébként alig tesz többet, mint bátorítja az államokat, hogy „folytassanak belső párbeszédet” kisebbségi panaszok felbukkanása esetében.⁷³

Az EU és EP ellenállása vagy tehetetlensége miatt a kisebbségi jogok keretegyezményének kidolgozása terén az EP vélhetően veszített relevanciájából a kisebbségi képviselők és választóbázisuk jogainak kiterjesztéséért vívott közdelemben. Friss kutatások azt mutatják, hogy az EU-ban élő nemzeti kisebbségi aktorok nem tartják hasznosnak vagy eredményesnek az európai normákra való hivatkozást a követeléseik előterjesztésében az otthoni hallgatóság színe előtt.⁷⁴ Még aggasztóbb annak az esélye, hogy a normák és az előrelépés hiánya a legitim autonómia-törekvések terén a kisebbségi csoportok növekvő radikalizálódásához vezethet.⁷⁵ Közvélemény-kutatási adatok azt mutatják, legalábbis a romániai magyarok körében, hogy az EU-ba és az intézményeibe vetett bizalom szignifikánsan csökkent.⁷⁶ Egy friss adatsor szerint az EU-ba vetett bizalom 78 százalékról 49 százalékra esett vissza 2007 és 2013 között a kisebbségi magyarok körében. Azon személyek aránya, akik az EU-t bizalomra méltónak találták, 10 százalékkal alacsonyabb volt a Székelyföldön, ott, ahol a legerősebb az autonómia-törekvés. A teljes romániai magyarság körében csupán 46,3 százalék értett egyet azzal 2013-ban, hogy az EU kiemelten törődik a nemzeti kisebbségek problémáival.⁷⁷ Beszélgetéseim során magyar politikusokkal és értelmiségiekkel Romániában és Szlovákiában 2013 őszén magam is ismételtlen hallottam

71 Csergő Zsuzsa: Kosovo and the Framing of Non-Secessionist Self-Government Claims in Romania. *Europe-Asia Studies*, Vol. 65, 2013, No. 5, 889–911.

72 Keszler: i. m. 292.

73 Az idézet Jacques Barrot-nak, az akkori Európai Bizottság alelnökének beszédéből származik, amely a 2009. február 3-i EP plenáris vitán hangzott el, és amelynek témája a nem lett állampolgárok szavazati joga a lettországi helyhatósági választásokon.

74 Jasiewicz, Joanna: Seizing on European Institutions? Ethnic Minority Actors' Strategies in the Polish Public Sphere. *East European Politics and Societies*, Vol. 27, 2013, No. 3, 493–509.

75 Csergő: i. m.

76 Az EU-ba mint kisebbségi követelések fórumába vetett bizalom csökkenését a „régii” tagállamokban is megfigyelték. Lásd Crepez: i. m. 83

77 Kiss–Barna: i. m. 38–43.

kiábrándultságról az európai intézményekkel, mint olyan helyekkel kapcsolatban, ahol bármi jelentőségteljes segítséget lehet találni a kisebbségjogi panaszok tárgyalásához vagy a követelések támogatásához. Az EP-t úgy jellemezték, mint egy kevés relevanciával bíró aréna a helyi kisebbségi szószólók számára, vagy egy olyan hely, ahová a pártok elküldhetik a bajkeverő vagy nem túl eredményes politikai aktorokat, mert ott nem sokat árthatnak.⁷⁸

Ezen akadályok és az európai megoldásokba vetett gyengülő bizalom ellenére arra számítok, hogy a következőkben nem kevesebb, hanem több etnikumon belüli és kisebbségek közötti koordinációt láthatunk az országokon belül és azok között. Annak a lehetősége, hogy komolyan veszik őket az EP szintjén, továbbra is fontos a kisebbségi pártok számára, és a választások maguk is hasznos szervezeti és stratégiai lépcsőfokként szolgálhatnak. A kisebbségi képviselők továbbra is egyértelműen fontos célnak tartják az egységes és érvényesíthető kisebbségjogi keret kidolgozását az EU szintjén. A vezetőik eltökéltnek mutatkoznak minden járható úton ebben az irányban befolyásolni az EP-t és más intézményeket, beleértve az Európai Bizottságon és újabban az Európai polgári kezdeményezésen keresztüli nyomásgyakorlást is. Továbbá, tekintve a kisebbségi képviselők rendelkezésére álló korlátozott forrásokat és a viszonylag alacsony létszámukat az országos kormányban és az EP szintjén, az egyetlen esélyük a szövetségesek keresése marad, a legeredményesebb mindezek közül pedig az anyaországgal és más etnikumon belüli EP képviselőkkel való együttműködés lehet. Az EP természete mint követelések kifejezése és politikai verseny mezeje szintén csökkenti a többféle szövetségekötés költségét. Az EP-ben folyó politika viszonylag alacsony tétjei és az EP képviselők függetlensége az országos pártjaiktól lehetővé teszik azt, hogy a kisebbségi képviselők széleskörű koordinációs és együttműködési megoldásokba bocsátkozzanak a pártszövetségekön belül és a pártszövetségek között is.

Fordította: Kiss Ágnes

78 Az interjúkra 2013 októbere és decembere között került sor, és a kutatást a budapesti Közép-európai Egyetem Felsőbbszintű Tanulmányok Intézete (Institute for Advanced Studies, Central European University) támogatta.